

Varga Attila¹

AZ ALKOTMÁNY FELÜLVIZSGÁLATÁNAK FOLYAMATA

Az eltelt tíz év politikai jogi, alkotmányjogi tapasztalata azt bizonyítja, hogy az 1991-ben elfogadott Alkotmány sok tekintetben hiányos, fogyatékos vagy éppen rosszul szabályoz, következésképpen hosszú távon nem tartható fenn és a módosítás elkerülhetetlen.

Az alkotmány, mint egy állam alaptörvénye, egyfajta társadalmi szerződés, a politikai, a kormányzati rendszer, valamint a hatályos jogrendszer legitimitásának forrása.² Ilyen értelemben az alaptörvény politikai és jogi legitimitását biztosítja az államba szervezett hatalom intézményes struktúráinak és működésének.

A politikai mezőny szinte egyöntetűen elfogadta a módosítás szükségességét, ennek mértékében, tartalmában már komoly nézetkülönbségek vannak. Megítélésem szerint az Alkotmány túl fontos jogszabály ahhoz, hogy a módosítás öncélú legyen, esetleg vélt vagy valós politikai tökefelhalmozás érdekében történjen.

Az alkotmányos alapelvek a jelenlegi politikai, társadalmi nemzetközi viszonyok közepette felülvizsgálatra szorulnak, a kialakult hatalmi intézményrendszer működése sok kívánni valót hagy maga után. A jogi és politikai gyakorlat, az Alkotmány pontatlan, vagy éppen hiányos meg-

fogalmazása miatt, nem kívánt helyzeteket teremtett, amely fokozta a jogbiztonság hiányát és gyengítette a társadalom bizalmát az alapvető demokratikus intézményekben, a törvényekben, azok érvényesíthetőségében, és magában az alkotmányban.

Mindezek alkotmányos reformot tesznek szükségessé, a jelenlegi alkotmány alapos és mélyreható elemzését és a reális értékelésnek megfelelő módosításokat. Felszínes, kozmetikázó módosítások hiábavalóak és haszontalanak, mivel valószínűleg öt- tíz év múlva megint csak módosítani kell majd, ami végképp elmélyítheti a szakadékot a társadalom és a politikai elit, a társadalom értékei és az alapvető politikai értékek között.

A módosítás elméleti kerete

Az alkotmány módosításának kérdése, illetve a politikai döntés, mely ezt megelőzte bizonyos jogi természetű problémákat vetett fel.

Egyik ilyen probléma magának az alkotmányozó testületnek a jogi természete

A jogi szakirodalom megkülönbözteti az eredeti alkotmányozó hatalmat és a származtatott

1 Jogász (sz. 1963, Szatmárnémeti). Jogi tanulmányait 1986-ban a kolozsvári BBTE Jogi Karán végezte. 1990-ig jogtanácsosként dolgozott, 1990 óta parlamenti képviselő. Az alkotmánymódosítás tervezetét előkészítő parlamenti bizottság titkára. Alkotmányjogot oktat Szatmárnémetiben a Közigazgatási Főiskolán, valamint Marosvásárhelyen és Kolozsváron. 15 Az alkotmánybíróóság működésével kapcsolatosan, a szükséges módosításokról bővebben lásd: Ion Deleanu, *Justiția constituțională*, Editura, Lumina Lex, 1995, 117, 408-410 o.

2 Cristian Ionescu, *Constituția – concept și trăsături definitorii*, *Revista de drept public*, serie nouă, anul VII, (27) nr. 1/2001, 36. o.

alkotmányozó hatalmat. A különbségtétel lényege, részint a létező alkotmányhoz való viszony illetve a megbízatás jellege.

Az eredeti alkotmányozó hatalom esetében a választópolgárok olyan kifejezett megbízatást, felhatalmazást adnak egy meghatározott testületnek (alkotmányozó gyűlés), hogy készítse el az ország új alkotmányát. Ilyen helyzet általában új állam létrejötte esetén, vagy bizonyos politikai rendszer erőszakos megdöntése után következik be, mikor a régi alkotmány lényegében hatályon kívül helyeződik.³

Ezzel szemben a származtatott alkotmányozó hatalmat a közönséges törvényhozás testesíti meg, mely a hatályos alkotmány előírásai szerinti szigorított eljárási szabályok mellett módosítja az érvényben lévő alaptörvényt.

Ez utóbbi esetben kétségtelen hogy a szavazók nem adtak kifejezett felhatalmazást alkotmány módosításra és nincs is szó új alkotmány elkészítéséről, hanem a meglévő felülvizsgálatáról, a kérdés amely felmerül, hogy a származtatott alkotmányozó hatalom legitimitása kisebb mint az eredeti alkotmányozó hatalomnak illetve ebből következően, korlátozottabbak ez utóbbinak a módosításra vonatkozó lehetőségei.

Megítélésem szerint kétségtelen hogy a két típusú alkotmányozó hatalom létrejöttének módzata eltérő, azt is el lehet ismerni, hogy legitimitásának forrása különböző, de az semmiképpen nem tartható fenn, hogy alkotmányozó hatalom függetlenül jellegétől, a merev alkotmányok esetében is, bármilyen módosításról ne dönthetne.

Ennek a lehetőségnek a tagadása lényegében a merev és rugalmas alkotmányok közötti különbség megalapozatlan eltúlzását jelenti. A rugalmas alkotmányok esetében, gyakorlatilag a közönséges törvényhozási eljárási szabályok szerint történik az alkotmány módosítása. A merev alkotmányok esetében ez egy szigorított eljárás keretében zajlik. Való igaz, hogy az alkotmány merev jellegét (megkövesedését) elő lehet segíteni az eljárási szabályok szigorításán túl bizonyos cikkelyek módosításának tilalmával is de magának a tiltó rendelkezésnek a felülvizsgálata nem kérdőjelezhető meg.

Ennek az elméleti vitának az alkotmánymódosítás szempontjából az a jelentősége, hogy módosíthatja-e a jelenlegi törvényhozás (mint származtatott alkotmányozó hatalom) az alkotmány 148(1)-es cikkelyét mely bizonyos korlátozásokat ír elő az alaptörvény felülvizsgálata vonatkozásában.

A hazai szakirodalom is megosztott e kérdésben, de megítélésem szerint az a felfogás a helytálló, mely jogelméleti szempontból kifogásolja magát a 148(1)-es cikkelyt azzal a megalapozott érveléssel, hogy egy adott időben létező alkotmányozó hatalom nem korlátozhatja semmiben egy jövőbeni alkotmányozó hatalom döntési jogkörét.⁴

Az alkotmány 148(1)-es szakasza, előírja az alkotmány módosításának korlátait, illetve bizonyos rendelkezések vonatkozásában a tilalmát. Eszerint nem képezheti módosítás tárgyát az állam nemzeti, független, egységes és oszthatatlan jellege, a köztársasági kormányforma, a terület integritása, az igazságszolgáltatás függetlensége, a politikai pluralizmus és a hivatalos nyelv.

Kétségtelen, hogy minden államnak vannak olyan alapvető érdekei és értékei melyek a politika alakulásától függetlenek és ezeket alkotmányosan kívánják védeni. Ugyanakkor az alkotmányozó kétségtelen elfogultságtól vezérelve hajlamos „művét” tökéletesnek látni és láttatni, kifejezve azon meggyőződését, hogy az általa képviselt értékek, politikai elvek és jogi megoldások felülbíráhatatlanok, megkérdőjelezhetetlenek.

A 148(1) szakasz, ahogyan meg van fogalmazva jogilag helytelen, politikailag pedig értelmezhetetlen, hiszen nem haladják meg a politikai elképzelések fogalmát.

Mivel a fentiek egy része, a politikai óhajok kategóriájába sorolhatók, tényleges jogi hatásuk nem lehet. A módosításra vonatkozó tilalom alkotmányjogi és jogelméleti szempontból egyaránt megkérdőjelezhető, mégpedig a következő érrendszer szerint. A mindenkori alkotmányozó hatalom, illetve alkotmányozó testület szuverén módon dönthet. Egyetlen jogszabály így az alkotmány sem készülhet az „örökkévalóságnak” és nem tekinthető örökérvényűnek. A társadalmi politikai viszonyok, értékek, opciók változhatnak

3 Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, **Drept constituțional și instituții politice**, ediția IX, revizuită și completată, Editura Lumina Lex, București, 2001, 65. o.

4 Tudor Drăganu, **Drept constituțional și instituții politice**, **Tratat Elementar**, I-II volume, Editura Lumina Lex, 1998, 53-54 o.

idővel. Egy adott történelmi időszak alkotmányozó hatalma ugyanakkor nem korlátozhatja egy jövőbeni alkotmányozó testület szuverenitását, döntési szabadságát. Ez rangsorolná a különböző időszakokban végzett alkotmányozások jogi erejét, amely jogilag nem elfogadható. Ebben az értelemben fejt ki a neves francia alkotmányjogász J. Laferrière, aki szerint „jogi szempontból az eljárás mely elrendeli, hogy az alkotmány valamely része megváltozhatatlan, immutabilis, nem bír semmilyen értékkel. A valamely pillanatban gyakorolt alkotmányozó hatalom nem felsőbbrendű egy jövőben gyakorolt alkotmányozó hatalomhoz képest, és nem győzheti le akár egy meghatározott kérdés tekintetében sem. Az ilyen rendelkezések egyszerű óhajok, politikai nyilatkozatok, melyeknek nincsen semmilyen jogi értékük és kötelező erejük a jövőbeni alkotmányozó számára.”⁵

Következésképpen a 148-s felülvizsgálata nem vonható ki az esetleges módosítások köréből (már ha létezik politikai akarat ilyen irányban).

Ugyanakkor a jelenlegi alkotmányos szabályokból az is egyértelműen következik, hogy azok az előírások amelyekre a 148-as cikkely vonatkozik csak két lépcsőben módosíthatók.

Vagyis jelenleg, a 148-a módosítható esetleg teljes egészében törölhető, más cikkelyek (melyek nem esnek a 148-as hatása alá) módosításával együtt, és ezt népszavazáson kell megerősíteni.

Ha ez megtörtént és a 148-as cikkely korlátozó hatálya már nem érvényesül, egy újabb alkotmánymódosítás keretében lehetséges azon cikkelyek (a román állam nemzeti, egységes független, és oszthatatlan jellege, köztársági kormányforma, területi integritás, igazságszolgáltatás függetlensége, politikai pluralizmus és a hivatalos nyelv) módosítása melyre a 148-as vonatkozott.⁶

A felülvizsgálat eljárási kerete

Az alkotmány 146 (1)-es cikkelye szerint az alaptörvény felülvizsgálatát kezdeményezheti a

Köztársasági Elnök a kormány javaslatára, a képviselők vagy szenátorok egynegyede, valamint legkevesebb ötszázezer szavazásra jogosult állampolgár.

A politikai döntés a törvényhozási indítványozást részesítette előnyben akkor mikor a Parlament két Háza, együttes ülésen határozatban létrehozta az alkotmánymódosító bizottságot, vagyis, egy olyan speciális testületet, melynek feladata a módosító szövegek kidolgozása, a parlamenti pártok és a civil társadalom javaslati alapján.⁷

Bár elkészült a felülvizsgálat időrendi ütemezése is, ezt azonban a bizottság nem tudta tartani.

Tekintettel az alaptörvény kettős, politikai-jogi jellegére a felülvizsgálattal kapcsolatos munkálatok lényegében két szinten zajlanak, nevezetesen egy kifejezetten politikai, a pártok, pártvezetők közötti egyeztetési mechanizmus szintjén, másrészt a lényegesen szakmaibb szempontokat figyelembe vevő bizottság szintjén.

A politikai egyeztetések és döntések keretében a létező valamennyi módosító javaslat három különböző jegyzékbe, mellékletbe került elősorban aszerint, hogy milyen támogatottságban részesülnek.

Az első mellékletbe lettek foglalva azok a javaslatok, melyek a parlamenti pártok között kvázi konszenzusra találtak, a másodikba azok, melyek közül a konszenzus kialakítható de további tárgyalásokra van szükség, végül a harmadik jegyzékbe azon javaslatok kerültek, melyeket az egyes pártok külön-külön fenntartanak de a többi párt nem támogat. Ehhez a három melléklethez kellett illeszteni a civil társadalom által megfogalmazott módosító indítványokat, melyek egy külön eljárás keretében születtek meg.⁸

Ez több száz módosító indítvány megvitatását jelentette.

Az eljárás menetéhez még hozzá tartozik, hogy a parlamenti pártok közül a Nagyrománia Párt kivonult a bizottság munkálatairól, nem kívánt azon résztvenni, lévén hogy nem tekinti célszerűnek a módosítást.

5 J. Laferrière, *La législation déléguée en Angleterre et le controle de son exercice pa le Parlement*, *Mélanges Mestre*, Paris, 1956.

6 Lásd *Románia Alkotmánya, Constituția României*, publicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I., nr. 233 din 21 noiembrie 1991.

7 Hotărârea Parlamentului privind înființarea Comisiei speciale pentru elaborarea propunerii legislative privind revizuirea Constituției.

8 Bővebben lásd a parlamenti pártok által megkötött politikai egyezményt.

Következésképpen az alkotmány felülvizsgálatának bizottsági munkálataiban a Szociáldemokrata Párt, a Nemzeti Liberális Párt, a Demokrata Párt, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség és nemzeti kisebbségek parlamenti csoportja vett részt.

A javaslatok támogatottságuk szerinti három mellékletbe történő csoportosítását, nemcsak a rendszerezés, a munka jobb megszervezése tette szükségessé, hanem az alkotmány merev jellegéről adódó azon eljárási szabály, mely szerint a módosításokat a képviselők vagy szenátorok összlétszámának kétharmada kell elfogadja. Figyelembe véve az egyik ellenzéki párt távolmaradását, (legalábbis mindezideig a bizottsági munkálatoktól) valamennyi döntéshez szinte a teljes konszenzus szükséges.

Az alkotmány 147-es cikkelye értelmében a felülvizsgálati indítvány a törvényhozás két Háza külön tárgyalja meg, amennyiben egyeztető eljárás keretében együttes ülésre kerül sor a vitatott cikkelyeket már háromnegyedes szavazattöbbséggel lehet csak elfogadni. Végül pedig az alkotmány módosítása akkor tekinthető véglegesnek, ha az elfogadástól számított harminc napon belül népszavazás keretében jóvá van hagyva.

E tanulmány elkészítésének időpontjáig a bizottság még tizenöt kérdésben kell szövegszerű javaslatot elfogadjon és akkor befejezettek tekintheti munkája ezen részét és ezáltal elkészül az az alkotmánymódosító törvénytervezet amit feltehetőleg a képviselők egynegyedének kezdeményezésére a Képviselőházba majd benyújtanak. (Lapzártáig az alkotmánymódosító törvénytervezetet benyújtották a képviselőházhoz.

A következőkben, rendszerezve és csoportosítva néhány, általam legfontosabbnak ítélt és a bizottság által elfogadott módosításokat ismertetném, melyek vélhetően jelentősen érintik majd általában a romániai alkotmányos rendszert.

Az alapelvek főbb módosítása

Az alkotmány első fejezetében (címben) általános elveket, alapelveket rögzít, mely bizonyos az államra, a nemzetre, a társadalomra az állampolgárra vonatkozó alapvető, meghatározott értékrendszert és szemléletet hordozó felfogást tükröznek.

Az alapelvek felülvizsgálatakor éppen azt kell egyrészt mérlegre tenni, hogy módosult-e a társadalomnak, a politikai közegnek a tíz évvel koráb-

ban megfogalmazott értékrendszere, szemlélete, másrészt milyen változások álltak be úgy a belső, mint a külső környezetben amire az alaptörvénynek szükségszerűen reflektálnia kell.

Az elfogadott módosítások mindenképpen rögzítik ezeket a szemléletbeli változásokat és igyekeznek a korszerűsödés irányába elmozdítani az alkotmányos rendszert.

Ilyen értelemben igazolják a fenti állítást az első cikkely kiegészítésére elfogadott módosítások is.

Két új bekezdéssel bővül az állam önmeghatározására vonatkozó alkotmányos rendelkezés, nevezetesen a hatalommegosztás elvének mint az államszervezés alapvető, montesqueui-i princípiumának a tételes megfogalmazásával, valamint az alkotmány felsőbbrendűségének mint alapelvnek a rögzítésével.

Az elsőre azért volt szükség mert, bár az elvet közvetve elfogadta az alkotmány de számos, államszervezési, strukturális és funkcionális jellegű hiányosság, fogyatékoság mutatható ki a hatalommegosztás elvének következtelen alkalmazása miatt. Tételes megfogalmazása pedig segíthet az elv egyértelmű alkalmazásában.

Az alkotmány felsőbbrendűségének elve megjelent ugyan az alkotmány 51-es cikkelyében, de véleményem szerint hibásan, nem kellően átgondoltan az állampolgári kötelezettségekről szóló alfejezetnél. Az alkotmány felsőbbrendűségének legfőbb érvényesítői a különböző állami intézmények és hatóságok, hiszen az említett elv lényegében, a hatalmi intézményrendszer, a jogállami működés alapvető elve.

Következésképpen az első cikkelyben történő rögzítése helyes és egy a korábbtól eltérő dimenzióba helyezi ezen alapvető alkotmányos elvet.

Gyakorlati jelentősége pedig, többek között abban is megmutatkozik, hogy ezen elv hatásaként biztosítottá válik az alkotmány közvetlen (akár bírói) alkalmazásának a lehetősége.

Az alapelvek szintjén elfogadott módosítások közül, kétségtelenül az egyik legfontosabb azon módosítás, mely a szuverenitást érinti.

Ehhez köthető egy politikai és jogelméleti háttér, valamint egy konkrét politikai folyamat, jelesül az euroatlanti integráció követelményrendszeréhez való igazodás, alkotmányos jogharmonizáció.

Amennyiben elfogadjuk az állam legitimitásának forrásaként a szuverén állampolgárok

szolidáris közösségét, úgy a jelenlegi szuverenitás-felfogás idejéig, hiszen az a hagyományos XIX. századi szuverenitás elméletét tükrözi a maga korlátlan és oszthatatlan jellegével.

Egyes vélemények szerint⁹, a román közvélemény nem volt felkészülve a korlátozott szuverenitás elméletének befogadására. A valóság azonban erre rácsúszott, hiszen a belső szuverenitást, (annak hagyományos korlátlan jellegét) erőteljesen kikezdte a civil társadalom egyre erőteljesebb önszerveződése, a pártoknak mint önálló hatalmi centrumoknak a megjelenése, vagy az egyre nagyobb autonómiát igénylő és reális hatalommal rendelkező helyi közösségek és választott hatóságok.

Ezek a tényezők a belső szuverenitás alapvető jellemzőjét, azaz korlátlan, a teljhatalommal kifejezhető jellegét kérdőjelezte meg és egyben gyengítette is.

A külső szuverenitás esetében az 1991-es alkotmányozó a hagyományos szuverenitás-felfogással szemben annyi (bár kétségtelenül jelentős) engedélyt tett, hogy a 20-as cikkelyben előírta, hogy az emberjogi kérdésekben a nemzetközi egyezményeknek, (amelyekhez Románia csatlakozott), elsőbbségük van, normakonfliktus esetén, a belső szabályozásokkal szemben.

Ez a korlátozott szuverenitás elvének a „korlátozott” módon történő elfogadását jelentette.

Jelenleg, 2003-ban ennél sokkal egyértelműbb alkotmányos megfogalmazásra van szükség, különösen olyan körülmények között, amikor Románia csatlakozási szerződést írt alá az Európai Unióval, gyorsítani szeretné az integráció folyamatát, és pontos felkészülési határidőt is kapott.

Ebben az irányban jelentős előrelépésnek számít, azoknak a módosító javaslatoknak az elfogadása, melyek az euroatlanti integrációt kívánják elősegíteni. Ezen belül pedig fontos a szemléletváltás a szuverenitás politikai jogi fogalmával kapcsolatban.

Ezúttal a bizottság által, hosszas viták után elfogadott szövegváltozat szerint a szuverenitás egyes attribútumainak az közösségi intézmények irányába történő átruházásáról (*transfer*) van szó, valamint bizonyos szuverenitáshoz kötődő hatásköröknek, a többi tagállammal való közös gyakorlásáról.

A módosított szövegjavaslat elismeri az uniós normák elsőbbségét a belső szabályozásokkal szemben ugyanakkor nyitott marad a kérdés, hogy az uniós alapszerződések előírásai elsőbbséget élveznek-e magával az Alkotmánnyal szemben. Pontosabban a módosított előírás szerint, amennyiben Románia egy olyan egyezményt ír alá, melynek valamely előírása ellentétbe kerül az ország alkotmányával, a ratifikálása csak az alkotmány felülvizsgálata után történhet meg.

Ez a rendelkezés azt a felfogást tükrözi miszerint Románia nem ismeri el a közösség jog elsőbbségét, norma-konfliktus esetén a nemzeti alkotmány fölött.

Ezt a némiképp túlhaladott helyzetet és álláspontot azonban, a tényleges csatlakozás, illetve az Európai Alkotmány elfogadása, meg fogja oldani bár kétségtelen, hogy a közeljövőben, újabb alkotmánymódosításra lesz majd szükség.

Ennek ellenére az eddig elfogadott módosítások a korlátozott szuverenitás elméletének mai korszerű felfogását jelentik, mely megfelel Románia jelenlegi nemzetközi törekvéseinek, de belső folyamatainak is.

Természetesen ez csupán egy aspektus, még az alapelvek vonatkozásában is, és nem jelenti azt, hogy Románia Alkotmánya akár a módosítások fényében teljességgel kompatibilis lenne az Európa Unió normarendszerrel, vagy akár a belső társadalmi-politikai modernizációs elvárásokkal.

Az alapvető állampolgári jogok katalógusának bővítése

Az alapvető emberi, állampolgári jogok fejezetét a jelenlegi alkotmányban bővíteni és pontosítani kell. A hatályos alkotmányos rendelkezések legnagyobb fogyatékosága e vonatkozásban, hogy elsődlegesen és szinte kizárólagosan a jogok ki nyilatkoztatását tartalmazza. A fejezet valóságos az alapvető emberi jogokra vonatkozó egyetemes jellegű nyilatkozatnak minősül melynek politikai értéke, jelentősége kétségtelen és tagadhatatlan, úgy is mondhatnánk, hogy érték tartalmú mércéje bármely demokratikus jogá lalom alkotmányának.

9 Antonie Iorgovan, *Revizuirea constituției și bicameralismul*, *Revista de drept public* nr. 1/2001, 21-27 o.

Ugyanakkor az alkotmány egyben jogszabály is, következésképpen a jogok kinyilatkoztatása nem elégséges, hanem szükséges ezek jogi eszközökkel történő biztosítása, egy hatékony garanciarendszernek alkotmányos szintű szabályozása. E nélkül, vagyis az alkotmányos rendelkezések valóságos jogi erővel történő felruházása nélkül, a jogok tételes felsorolása nem biztosítja ezek érvényesülésének feltételeit.

A továbbiakban mintegy jelzésszerűen, részletes elemzés nélkül utalnék néhány általam fontosnak ítélt módosítás ismertetésére.

Az első módosítás a jogegyenlőség kiterjesztésére vonatkozik. Eszerint a 16-os cikkely előírja hogy a polgári és katonai közméltóságokat és tisztségeket a román állampolgársággal és állandó lakhellyel rendelkező személyek tölthetik be. Ezáltal megszűnt az a korábbi kizárólagosság, mely gyakorlatilag kizárta a kettős állampolgárok (román és egy másik állampolgársággal rendelkezők) lehetőségét, hogy az említett tisztségeket betölthessék.

Ugyanazon cikkely másik tézise kimondja, hogy az állam biztosítja e tisztségek betöltése vonatkozásában a nők és férfiak közötti esélyegyenlőséget.

Önmagában inkább deklaratív jellegű ez az alkotmányos rendelkezés, jelentősége azonban abban áll, hogy bevezeti és elismeri az esélyegyenlőség fogalmát. Ezzel közvetve pedig azt, hogy léteznek a társadalmon belül olyan egyenlőtlenségek, amelyeket fel kell oldani mégpedig az esélyegyenlőség tényleges biztosításával, amihez azonban elengedhetetlen a pozitív diszkrimináció alkalmazása.

A rendelkezés hiányossága, hogy korlátozó ügy személyi mint tárgyi vonatkozásban hiszen csak a nők és férfiak közötti esélyegyenlőség szükségességét ismeri el, miközben az egyenlőtlenség a társadalom számos más rétegében is jelen van. Másrészt pedig alkalmazását leszűkíti bizonyos polgári és katonai közméltóságok és tisztségek betöltésére. Az esélyegyenlőség talán sokkal fontosabb és kétségtelenül többeket érint egyéb területeken, mint például az oktatás, a kultúra, vagy más állások betöltése terén.

Az egyén szabadságára vonatkozólag fontos garanciális jellegű előírás, hogy csak a bíróság rendelheti el az előzetes letartóztatást (23/4-es cikkely) illetve, hogy a bűnvádi eljárás keretében (a vádemelésig tartó időpontig) az előzetes

letartóztatás nem lehet hosszabb, mint harminc nap, és nem hosszabbítható meg csak még harminc nappal. A vádemelést követő bírósági tárgyalás ideje alatt a letartóztatás időtartama nem haladhatja meg a két évet.

Mindezek az előírások kötelezik a nyomozó hatóságokat és a bíróságokat a büntető ügyek mihamarabbi megoldására, illetve a fölöslegesen, vagy az előző hatóságok hibájából elnyújtott fogvatartás megszüntetésére. Ugyanakkor a jogerős ítélet nélküli két éves fogvatartás, az alapvető emberi jogok szempontjából (személyi szabadság, ártatlanság védelme) meglehetősen hosszú időnek tűnik

A oktatáshoz való alapvető állampolgári jog biztosítás érdekében jelentős előírás az, mely az állami és magán oktatási formák mellett elismeri a felekezeti oktatás önálló formájának létjogosultságát. (32/5-ös cikkely)

Végül említem a tulajdonjogra vonatkozó előírások módosítását. Így a 42(2)-es cikkely szerint, a törvény egyenlő módon védi és biztosítja a magántulajdont, a tulajdonostól függetlenül.

Jelentősebb módosítás azonban az, hogy ugyanazon cikkelyen belül elfogadásra került az a módosítás, mely szerint a külföldi állampolgárok és az állampolgárság nélküli személyek, Románia uniós csatlakozásának feltételei és más, Románia által ratifikált nemzetközi egyezmények előírásai és a kölcsönösség alapján, földtulajdont szerezhetnek.

Ez a rendelkezés a korábbi, főként érzelmi alapú szemléletet szüntette meg, melynek értelmében külföldi állampolgárok vagy hontalanok nem rendelkezhetek Romániában földtulajdonnal.

A módosítás egyrészt és elsősorban az uniós állampolgárokra vonatkozik, másrészt az unión kívüli állampolgárokra, amennyiben azon állammal, melyek állampolgárai Románia nemzetközi egyezményt írt alá.

A megfogalmazás szerint azonban, mely e jog gyakorlását feltételhez köti, minden bizonynyal csak Románia Európa Unió tagsága után lép majd életbe.

A jelenleg elfogadott módosítások köréből azonban még hiányzik a nemzeti kisebbségek egyéni és közösségi jogainak becikkelyezése.

Azon alkotmányos alapelv, mely szerint a román állam biztosítja a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogát a nemzeti, etnikai, vallási identitásának megőrzéséhez, kifejezéséhez

és fejlődéséhez, ki kellene egészüljön olyan normatív, tartalmában konzisztensebb előírásokkal, melyek valóságos tartalmat adnak az említett alapelvnek.

Szükséges alkotmányos szinten szabályozni az anyanyelvhasználatot, szóban és írásban a közigazgatási és igazságszolgáltatási hatóságok előtt, valamint az anyanyelvű oktatáshoz és kultúrához való háborítatlan és korlátlan jogot, a nemzeti kisebbségek identitásához kötődő szellemi és kulturális értékek ápolásának intézményes lehetőségét és garanciális védelmét.

Ezek a jogok javarészt egyéni jogokként, vagy közösségekben gyakorolt egyéni jogokként jelennek meg, azonban szükséges szabályozni a nemzeti kisebbségek kollektív, közösségi jogait is, mégpedig a különböző, elsősorban kulturális és oktatási autonómiaformák becikkelyezésével, valamint az önkormányzaton alapuló önálló oktatási és kulturális intézményrendszer kialakítását, azok állami elismerését és támogatását.

A már említett, megvitatásra váró tizenöt téma között szerepel az anyanyelvhasználat alkotmányos elismerése a helyi (választott közigazgatási) hatóságok, dekoncentrált (minisztériumi alárendeltségű területi) szervek és az igazságszolgáltatás egyes intézményei előtt. Az első esetben egy létező, organikus törvényben biztosított jog alkotmányos rangra emeléséről van szó, a két utóbbi esetben pedig ezen jog kiterjesztéséről a dekoncentrált és igazságszolgáltató hatóságok irányába, természetesen törvényben meghatározott feltételek mellett.

Egyes államszervezési kérdések felülvizsgálata

a. Törvényhozás. Az 1991-ben elfogadott alkotmány, visszatérve a két világháború közötti időszak politikai hagyományaihoz a kétkamrás törvényhozást hozta létre, melynek tízéves gyakorlata számos az alkotmányos szabályozásból adódó funkcionális fogyatékoságot mutatott ki.

Ezek javarészt a két ház azonos hatáskörére vonatkoznak, ami rendkívül nehézkessé és lassúvá teszi a törvényhozási folyamatot. A parlament működése vonatkozásában közismertek a változtatási szándékok.

Tény, hogy a jelenlegi rendszer nem hatékony, lényegében párhuzamos törvényhozás folyik, nehézkesen, sok időveszteséggel.

A jelenleg elfogadott javaslat-csomag egy kompromisszumos megoldás keretében különíti el a két Ház hatáskörét. Ugyanakkor talán nem a legszerencsésebb megoldás került elfogadásra, mivel egyrészt mindkét Ház törvényhozó funkciója megmarad, és bár kiküszöbölődik az egyeztetési folyamat, maga a törvényhozási eljárás továbbra is meglehetősen bonyolult és nagy valószínűséggel időigényes lesz.

A bizottságban kialakított javaslat lényege, hogy a két Ház között, tematikák, a jogi szabályozás tárgya szerint megoszlanak a törvények, és bizonyos esetekben az egyik Ház mondja ki a végső döntést, más esetekben a másik Ház.

Eszerint a Képviselőháznak jut a rendes, közönséges törvények fölötti végső döntési jogkör, míg a Szenátusnak a nemzetközi egyezmények ratifikálása. Az organikus törvények, melyeket a 72-es cikkely szabályoz és tematikusan, tételesen is megjelöl, egyszerűen, szinte matematikailag kettéosztották, egy része a Képviselőházhhoz, másik része a Szenátushoz kerül.

Természetesen, ezek nem jelentenek kizárólagos törvényhozási hatásköröket egyik Ház esetében sem, ugyanis az elfogadott törvényhozási eljárás szerint, az indítványozó köteles javaslatát, annak tematikai besorolásától függően azon Házhoz benyújtani, mely nem a végső döntést hozza. Amint a megkeresett Ház megvitatja a tervezetet átküldi a döntési hatáskörrel rendelkező Házhoz, mely véglegesen dönt. Egyeztetés nincsen, de mindkét Ház valamilyeni törvénytervezetet megtárgyalja.

Talán helyesebb lett volna a hagyományos parlamenti funkciók mentén (törvényhozási, ellenőrzés, kivizsgálás, kinevezés) elkülöníteni a két Ház hatáskörét, oly módon hogy a törvényhozási funkciót alapvetően a Képviselőház, míg az ellenőrzést a kinevezéseket a Szenátus gyakorolta volna.

b. Végrehajtó hatalom. A végrehajtó hatalom vonatkozásában, megállapítható, hogy jelenleg egy rosszul imitált francia típusú félelnöki rendszerrel van dolgunk, mely távol áll a amerikai típusú tiszta elnöki rendszertől, de a klasszikusnak mondható francia eredetű félelnöki rendszer jegyei sem lelhetők fel maradéktalanul.

Ez pedig, egy olyan „kétfejű”, kétpólusú végrehajtó hatalmat eredményezett, melyben az államelnöktől sok mindent várnak el, de kevés konkrét igazgatási, intézkedési jogköre van, ugyanakkor a közvetlen választásból adódó nagy legitimitációja miatt sokszor a kormány is az ő intézkedéseit várja.

A kormány ezt öntudatlanul is frusztrálva éli meg, de az alkotmány biztosít számára egy kompenzációs lehetőséget, jelesül a kormányrendeletek kibocsátását, azaz olyan hatáskört melyet a parlamenttől vettek el.

Megítélésem szerint, az elnöki rendszerről, annak bármilyen formájáról történő lemondás és a parlamenti rendszer, mint kormányzási formának az elfogadása lehetett volna egy mérész, de a hatalmi struktúrára, az intézményi rendszerre, és a hatalomgyakorlás technikáira mindenképpen előnyös és jótékony hatású módosítás.

Ez azt jelentené, hogy az államfőt a parlament együttes ülésén kétharmados többséggel választja, ami azt eredményezi, hogy kvázi politikai konszenzus kell létrejöjjön az államelnök személyével kapcsolatosan.

Csökkentett hatásköre és az említett politikai konszenzus a napi politikai csatározások fölé emelik, bizonyos távolságra kerül a politikai mezőnytől és tekintélyt, tartást adhat a funkciónak. Politikai legitimitása ezáltal lényegesen nagyobb lenne mint egy fele plusz egy arányban közvetlen módon (gyakran manipuláltan) a választópolgárok által megszavazott és utána bizonyos ideig még megkérdőjelezett, államelnök legitimitása.

Az államfői hatáskörök tehát lényegesen csökkennének. A parlamenttel való viszonyban megmaradna az egyszeri, halasztó jellegű vétő joga és a törvények kihirdetésének kötelezettsége.

A végrehajtó hatalom igazi feje a miniszterelnök, aki nagyobb döntési mozgástérrel és bővített hatáskörrel rendelkezhetett volna.

Mindezek az elképzelések azonban, nem kerültek elfogadásra a bizottság részéről, mely lényegesen nem érintette, különösen a végrehajtó hatalom két feje közötti viszony vonatkozásában a jelenleg is érvényben lévő alkotmányos rendelkezéseket.

c. A törvényhozó és végrehajtó hatalom viszonya. Ezen rendkívül összetett viszonyrendszerből csupán egy problémát emelnék ki, nevezetesen a törvényhozási felhatalmazás kérdését, melyet jelenleg az Alkotmány 114-es cikkelye szabályoz.

A 114-es cikkely a törvényhozási delegáció két formáját szabályozza nevezetesen, azt amikor a kormány a törvényhozás által elfogadott felhatalmazási törvény alapján törvényerejű kormányrendeleteket fogad el, valamint azt, amikor a rendkívüli helyzetben a kormány szintén törvényerejű sürgősségi kormányrendeleteket bocsát ki.

A két típusú törvényhozási felhatalmazásnak eltérő jogalapja van, hiszen míg az első esetben a jogalapot a kormány törvényerejű jogalkotására a felhatalmazási törvény képezi, a második esetben maga az alkotmány előírása 114(4)-es cikkelye, mely a rendkívüli helyzetet jelöli meg a sürgősségi kormányrendeletek elfogadásának legitimitációjaként.

Anélkül, hogy a két formát részletesen elemezném, az alkotmányozó bizottság elfogadta a felhatalmazási törvény alapján történő törvényhozási delegáció jogosságát, szükségességét, a sürgősségi kormányrendeletek esetében – különös tekintettel az eltelt évek tapasztalatára, amikor valamennyi kormány egymást túllícitálva élt vissza ezzel az alkotmányos lehetőséggel – mindenképpen módosítást akart

Volt olyan javaslat mely a 114(4) –es bekezdés törlését javasolta, azzal az indoklással, hogy a sürgősségi kormányrendeletek túlzott elburjánzása gyakorlatilag felfüggeszti a parlament tényleges törvényhozó funkcióját, azáltal, hogy normális eljárásban alig tárgyal meg törvényjavaslatokat. Arról nem is szólva, hogy az indokolatlanul nagyszámú sürgősségi kormányrendeletek valóságos káoszt teremtettek a hatályos jogrendben. A gyakorlati megfontolásokon túlmenően azonban létezik egy általános jogelméleti szempont is nevezetesen azon általános érvényű közjogi elv mely kimondja a *delegata potestas non delegatur* szabályát. Ez azt jelenti, hogy az alaptörvény által biztosított hatáskörök nem ruházhatók tovább. Esetünkben az Alkotmány 58(1)-es cikkelye kimondja, hogy a Parlament az ország egyedüli törvényhozó hatósága, ami azt jelentené a fenti elv szerint hogy e hatás-

kört nem ruházhatja át más hatóságokra. Ilyen megközelítésben a 114-es cikkely némileg ellentmondásba kerül az 58(1)-es cikkellyel és magával a delegata potestat non delegatur elvvel.¹⁰

Ennél árnyaltabb javaslat szerint a rendkívüli helyzetet kellene alkotmányos szinten meghatározni korlátozva ezáltal a visszaélés lehetőségét amit a pontatlan, hiányos megfogalmazású szabályozás tett lehetővé.

Egyébként a jogelmélet pontosan meghatározza azokat a helyzeteket melyek indokolttá teszik a törvényhozási jogkör gyakorlását a kormány által, ez pedig az ostromállapot háborús helyzetben, vagy szükség illetve sürgősségi állapot természeti vagy egyéb katasztrófák esetében. helyzetekben. Ezen kívül rendkívüli állapotot a jogelmélet nem ismer mely szükségessé tenné a törvényhozási delegációt. A jelenlegi gyakorlat, mint jeleztem, valóságos törvényhozási káoszt teremtett, mely megsértette a hatalommegosztás elvét, és a jogalkalmazásban pedig nagyfokú jogbizonytalanságot szült.¹¹

A bizottság, már-már felemás megoldásként értékelhető kompromisszumos szövegváltozatot fogadott el.

Egyrészt a kormánynak indokolnia kell a sürgősségi állapotot.

Másrészt ha az illetékes Házhoz történő benyújtástól számított harminc napon belül nem dönt a törvényhozó testület, a sürgősségi kormányrendelet elutasítottnak tekintendő.¹²

Végül a bizottság pontosította (amire egyébként nagy szükség volt) a sürgősségi kormányrendeletekkel szabályozható tárgyköröket. Eszerint nem képezheti a sürgősségi kormányrendelet szabályozási tárgyát az alkotmánymódosító törvény, az alkotmányos jogokat, szabadságokat és kötelezettségeket szabályozó tárgykörök, az állam alapvető intézményrendszerére vonatkozó szabályozások, a választójog és azon intézkedések szabályozása mely révén bizonyos javak kényszer hatására a köztulajdonba kerülnek.

Helyi közigazgatás alkotmányos állapota

A helyi közigazgatásra vonatkozó jelenlegi alkotmányos rendelkezések, 119-122 cikkelyek meglehetősen szűkszavúak, melyek mindenképpen bővítést érdemelnek. Természetesen nem elsősorban mennyiségi bővítésről, hanem tartalmi, a helyi autonómia kiszélesítésének irányába mutató módosításokra van szükség.

A 119-es cikkely megfogalmazza a helyi közigazgatás alapelveiként a helyi autonómia és a közszolgáltatások decentralizációjának elveit.

Ez a megfogalmazás egyrészt pontatlan másrészt hiányos.

Pontatlan, mivel tévesen decentralizált közszolgáltatást említ, mikor valójában a minisztériumi alárendeltségű helyi közintézményekre gondol.

A közigazgatási jogi szakirodalomban általánosan elfogadott, hogy helyi szinten egyfelől léteznek az önkormányzatok, a helyi autonómia (decentralizáció) alapján létrejött választott helyi hatóságok, másrészt pedig a területi szinten viszonylagos döntési önállósággal rendelkező miniszteri alárendeltségű dekoncentrált szervek.¹³

Ugyanakkor a felsorolás hiányos is hiszen ez a későbbiekben kibővült alacsonyabb szintű jogszabályok keretében további elvekkel. Lévéen azonban alapelvekről szó, indokolt valamennyit alkotmányos előírás keretében megjeleníteni.

Ez azt jelentené, hogy a helyi közigazgatás alapelvei a helyi autonómia, a közszolgáltatások dekoncentrációja, a helyi önkormányzatok választásának, a törvényességnek, a szubszidiaritásnak, valamint a helyi közösségnek népszavazás útján történő véleménynyilvánításának az elve.¹⁴

A jelenleg elfogadott módosítások szerint a 119(1)-es cikkely előírja, hogy a helyi közigazgatás a helyi autonómiára és a közszolgáltatások

10 Tudor Drăganu, i.m II. kötet, 129 o.

11 I.m. 126-132 o.

12 Jelenleg még folyik a vita arról hogy nem lenne-e helyesebb, ha elfogadottnak (és nem elutasítottnak) tekintenék a sürgősségi kormányrendeletet az említett határidő letelte után, azzal az indoklással, hogy nem büntethető a kormány a parlament mulasztásáért. (Végül ez az álláspont győzedelmeskedett: a határidő letelte után a rendelet elfogadottnak számít – a szerk.)

13 Bővebben, Corneliu-Liviu Popescu, *Autonomia locală și integrarea europeană*, All Beck, București, 1999, 50-56 o.

14 Lásd 215/2001-es, a helyi közigazgatásról szóló törvényt, megjelent a *Monitorul Oficial al României*, Első részének 204 sz., 2001. április 23-án.

dekoncentrálására épül. A szubszidiaritás elvének elfogadása még vitatott kérdésnek számít annak ellenére, hogy nemzetközi normák előírják szükségességét, illetve, hogy a belső jogrendben is érvényesül, olyan módon, hogy a 215/2001-es a helyi közigazgatásról szóló törvény meg is határozza a szubszidiaritás fogalmát.

Jelentősnek tekinthető az a módosítás is mely egy új cikkelyben rendelkezik arról, hogy Romániának Európa Unióhoz történő csatlakozásának feltételei szerint az Unió állampolgárai, kik megfelelnek a törvény által előírt követelményeknek választó és választhatósági joggal fognak rendelkezni, a helyi közigazgatási hatóságok és az Európai Parlament vonatkozásában.

Az alkotmányozó bizottság mindössze ennyi módosítást fogadott el a helyi közigazgatásra vonatkozólag ugyanakkor, tekintettel arra, hogy társadalom- és államszervezési, közigazgatási szempontból a helyi közigazgatás, a helyi önkormányzat léte rendkívül jelentős, az önkormányzati jogok katalógusát alaptörvény szintjén kellett volna szabályozni.

Az alapvető önkormányzati jogok a következők: önkormányzati tulajdonhoz (saját bevételekhez, helyi adók kivetéséhez) való jog, szabályozási autonómia, statútumalkotási jog, felterjesztési és javaslattevési jog, társulási és együttműködési jog, a helyi közösség önazonosságát kifejező jelképekhez való jog.

Az önkormányzati és közigazgatási feladatainak ellátásának alkotmányos feltételei között említhetjük, hogy az önkormányzat rendelkezzen vagyonnal, mely áll a tulajdonából és a helyi önkormányzatot megillető vagyoni jogokból.

Az önkormányzatok felterjesztési (petíciós) joga biztosítja számukra, hogy különböző állami szervekhez fordulhassanak és tőlük tájékoztatást, információkat kérjenek mindazokban a kérdésekben mely tevékenységükhöz szükséges.

Hasonlóképpen az önkormányzatok alkotmányos joga kellene legyen, hogy a helyi autonómia alkotmányos elvének megsértése esetén akár előzetes, akár utólagos normakontroll keretében, közvetlenül fordulhassanak az Alkotmánybírósághoz.

A javaslattevési jog keretében a megyei tanácsoknak indokolt lett volna biztosítani a törvénykezdeményezési jogot a helyi közigazgatást érintő normatív szabályozási tárgykörben.

Az önkormányzat, a helyi közigazgatás tehát

szervezeti, hatásköri és gazdasági önállóság keretében működhet, amit az alkotmány normatív úton kell biztosítani.

Az önkormányzati hatáskörök vonatkozásában szükséges, hogy fokozatosan a dekoncentrált, minisztériumi alárendeltségű helyi szervek feladat- és hatásköre csökkenjen illetve ezek egy része az önkormányzatoknál jelenjen meg. Természetesen bármely hatásköri telepítés a megfelelő pénzügyi anyagi források biztosításával történhet.

A helyi közigazgatási tevékenység törvényességének az ellenőrzését az alkotmány, megítélésünk szerint a jelenleginél eltérő módon kellene szabályozni.

Felfogásunkban, egy reális, széleskörű alkotmányosan garantált önkormányzatiság körülményei között indokoltá válhat a prefektus intézményének megszüntetése.

Ez azt jelentené, hogy a törvényességi ellenőrzést, kizárólag megkeresés alapján, a közigazgatási bíróság gyakorolná, aminek következtében elkerülhető lenne hogy a végrehajtó hatalom igazságszolgáltatási kérdésekkel foglalkozzon.

Ez utóbbi észrevételeknek, javaslatoknak a nagy része azonban még megvitatásra sem került, ugyanis nem alakult ki politikai megegyezés a helyi önkormányzatokra vonatkozó alkotmányos előírások ilyen irányú bővítésére.

Közüntézmények rehabilitációja

Az 1991-es Alkotmány a kötelező modernizáció és civilizációs felzárkózás igényének megfelelően létrehozott bizonyos független jogállású közintézményeket, melyeknek hagyománya a román jogrendben nem létezett.

Ezek szervesülése a romániai intézményi rendszerbe nem ment problémamentesen és tíz év távlatából a hiányosságok a szervezeti és működési fogyatékoságok is megmutatkoznak.

Megítélésem szerint, – az állampolgár érdeke és a jogállam érvényesülése szempontjából – két legfontosabb közhatóság, a Nép Ügyvédje és az Alkotmánybíróság.

A Nép Ügyvédje, az ombudsman jogintézménye vonatkozásában a legfontosabb módosítás, hogy az 55(1)-ös cikkely létrehozza a szakosodott ombudsmanek intézményét. Jelenlegi formában a Nép Ügyvédje egyszemélyes intéz-

ményként működött. A módosítás lehetővé teszi, hogy a korábinál sokkal hatékonyabban, organikus törvényben meghatározott szakterületekre szakosodva fejtsse ki tevékenységét, a természetes személyek jogainak és szabadságjogainak védelmében.

Hasonlóképpen fontos azon módosítás, mely az előző alkotmányozó tévedését javítja ki azáltal, hogy a Nép Ügyvédjét és helyetteseit, a két Ház együttes ülésen nevezi ki. A jelenlegi rendelkezések, a Nép Ügyvédjének kinevezését a Szenátus kizárólagos hatáskörébe utalták. A módosítás annál is inkább indokolt volt, illetve a korábbi tévedés annál nyilvánvalóbb, mivel az 57-es cikkely előírja, hogy a Nép Ügyvédje évi jelentését a parlament két Háza előtt mutatja be.

Az Alkotmánybíróság mint az alkotmányosság őre, alapvető fontosságú a jogállamiság, valamint az alkotmány felsőbbrendűsége érvényesülése szempontjából.

Következésben az alkotmánymódosítás célja e vonatkozásban az Alkotmánybíróság szerepének növelésében, hatásköreinek bővítésében állna.

A bizottság által elfogadott módosítások bővítették azon jogalanyok körét, akik az előzetes normakontroll keretében megkereséssel fordulhatnak az Alkotmánybírósághoz. A bővítés a Nép Ügyvédjére vonatkozik illetve magára az Alkotmánybíróságra, mely hivatalból elrendeli az előzetes normakontrollt az alkotmánymódosító indítványok esetében.

Hasonlóképpen a Nép Ügyvédjének teremt lehetőséget a módosított alkotmányos rendelkezés, hogy az utólagos normakontroll keretében

is megkereséssel fordulhat az Alkotmánybírósághoz.

Tartalmi szempontból bővült a Taláros Testület hatásköre is.

Az elfogadott módosítások hatályaként a nemzetközi egyezményekre is kiterjed az alkotmányossági ellenőrzés, illetve hatásköre lesz a különböző intézmények, a különböző hatalmi ágakhoz tartozó intézmények közötti alkotmányos konfliktusok megoldására.

Végezetül pedig rendkívül jelentős az a módosítás, mely szerint az alkotmánybírói döntéseket nem bírálhatja felül a Parlament akár kétharmados többséggel is. Csakis az által szerzhet az Alkotmánybíróság megfelelő (megfellebbezhetetlen) szakmai tekintélyt, ha egyedüli hatóságként dönt alkotmányossági kérdésekben.¹⁵

A fentiekben vázolt és elfogadott illetve elfogadásra javasolt alkotmány-módosítások természetesen csupán egy részét, az általam a legfontosabbnak ítélt részét jelentik a bizottság által jóváhagyott indítványoknak.

Az alkotmány felülvizsgálatának eljárása tovább folytatódik, és hamarosan sor kerül a Képviselőház, majd a Szenátus előtti plenáris vitára.

Bárhogyan is alakuljon a népszavazás nyomán elfogadott módosított Alkotmány szövege, minden bizonnyal egy sor alapvető, alapelveket, államszervezést, hatalmi intézményrendszert érintő kérdésben a jogelméletre vár ezek értelmezésének, tudományos igényű elemzésének és magyarázatának feladata.

15 Az Alkotmánybíróság működésével kapcsolatban, a szükséges módosításokról bővebben lásd: Ion Deleanu, *Justiția constituțională*, Editura, Lumina Lex, 1995, 117, 408-410 o.